

رویکرد شناختی در تحلیل اقتصاد اسلامی

علی اصغر هادوی نیا

www.ketab.ir

پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی
مجله اقتصاد اسلامی

مجله اقتصاد اسلامی

رویکرد شناختی در تحلیل اقتصاد اسلامی

سی‌اوسر هادوی‌نیا

عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ اول: ۱۳۹۵

شمارگان: ۳۰۰

قیمت: ۲۷۰۰۰ تومان

طراح جلد: سید ایمان نوری نجر

چاپ و صحافی: هنگام

سرشناسه: هادوی‌نیا، علی‌اصغر.

عنوان و نام پدیدآور: رویکرد شناختی در تحلیل اقتصاد اسلامی / علی‌اصغر هادوی‌نیا.

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ۳۱۶ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۰۸-۳۷۹-۲

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا.

یادداشت: کتابنامه. یادداشت: نمایه.

موضوع: اسلام و اقتصاد.

موضوع: Islam—Economic aspects

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۵ / ۲ / ۲۳۰ BP

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۴۸۳۳

شماره کتابشناسی ملی: ۴۶۲۳۸۲۲

تقاطع بزرگراه شهید مدرس و خیابان شهید بهشتی، پلاک ۵۶

تلفن: ۸۸۵۰۵۴۰۲ - ۸۸۵۰۳۳۴۱

www.poiict.ir

همه حقوق محفوظ است

فهرست

پیشگفتار.....	۹
فصل اول: کلیات.....	۱۳
۱. تعریف سناتور و بیان سؤال اصلی.....	۱۵
۲. چیستی اقتصاد اسلامی.....	۱۹
۳. پیشینه موضوع.....	۲۱
۴. اقتصاد اسلامی با رویکرد شناختی: مبانی معرفت شناختی.....	۲۳
۵. روش انجام تحقیق.....	۲۵
۵-۱. رهیافت بین رشته‌ای.....	۲۵
۵-۲. ابزار گردآوری اطلاعات.....	۲۷
۶. هدف و ضرورت انجام تحقیق.....	۲۸
۷. استفاده‌کنندگان از نتیجه تحقیق.....	۲۹
۸. نوآوری تحقیق.....	۲۹
۹. نتایج.....	۲۹
فصل دوم: معرفی رویکرد شناختی به اقتصاد.....	۳۱
۱. تکوین رویکرد شناختی به اقتصاد.....	۳۴
۲. آشنایی با علوم شناختی.....	۴۰
۳. اقتصاد رفتاری و رویکرد شناختی.....	۴۵
۴. اقتصاد نئوکلاسیک و رویکرد شناختی.....	۴۶
۵. جایگاه عقلانیت در رویکرد شناختی.....	۵۲

۵۲.....	۵-۱. عقلانیت جمعی.....
۵۴.....	۵-۲. عقلانیت توزیع‌شده رویه‌ای و هماهنگی نهادی.....
۵۷.....	۵-۳. عقلانیت توزیع‌شده تطبیقی و تحول نهادها.....
۵۹.....	۶. عقلانیت محدود و رویکرد شناختی.....
۶۳.....	۷. عقلانیت رویه‌ای.....
۶۶.....	۸. نهادگرایان و رویکرد شناختی.....
۷۶.....	۹. کاربرد رویکرد شناختی.....
۷۸.....	۱۰. نتایج.....
۸۱.....	فصل سوم: تحلیل عقلانیت و تصمیم‌گیری در اقتصاد اسلامی.....
۸۴.....	۱. جایگاه محدود به جایگاه عقلانیت در رویکرد شناختی به اقتصاد.....
۹۰.....	۲. عقلانیت و فرایند تصمیم‌گیری.....
۹۳.....	۳. جایگاه عقلانیت در فرایند تصمیم‌گیری از دیدگاه اسلام.....
۹۳.....	۳-۱. جایگاه حکمران اسلامی درباره عقلانیت.....
۹۸.....	۳-۲. عقلانیت شرعی.....
۹۹.....	۳-۲-۱. مبانی معرفت‌شناسی.....
۱۰۲.....	۳-۲-۲. مبانی انسان‌شناسی.....
۱۱۰.....	۳-۲-۳. اقسام لذت‌ها.....
۱۱۴.....	۳-۲-۴. استخراج یک قاعده رسمی.....
۱۱۸.....	۳-۳. جایگاه عقل و عقلانیت و ساختار منطقی بین‌ساختارهای اقتصادی.....
۱۳۲.....	۳-۴. معرفی اعتدال به عنوان یک قاعده برای رفتار اخلاقی و عدم اسراف، عدم اقتدار.....
۱۴۴.....	۳-۴-۱. اعتدال در گستره توزیع.....
۱۴۷.....	۳-۴-۲. حرمت کم‌فروشی و اعتدال انسانی.....
۱۴۹.....	۳-۴-۳. اعتدال انسانی در گستره تولید.....
۱۴۹.....	۳-۴-۴. فراگیری ویژگی اعتدال انسانی.....
۱۵۱.....	۳-۴-۵. تفاوت نگاه قرآنی به اعتدال انسانی.....
۱۵۲.....	۳-۴-۶. پرهیز از تجمل‌گرایی و اتراف.....
۱۵۹.....	۳-۴-۷. برخورداری از حد کفاف.....

۱۶۰.....	۳-۴-۸. عقلانیت فراگیر و معرفی اعتدال
۱۶۱.....	۴. برهان معقولیت
۱۶۸.....	۵. نتایج
فصل چهارم: جایگاه لذت و سعادت در مطالعه اقتصاد اسلامی با رویکرد شناختی	
۱۷۱.....	شناختی
۱۷۳.....	۱. تعریف مطلوبیت
۱۷۶.....	۲. ربط مطلوبیت و لذت
۱۷۹.....	۳. لذت طلبی و فطرت انسانی
۱۸۳.....	۴. تعریف لذت
۱۸۷.....	۵. اساس لذت
۱۸۸.....	۶. مراتب لذت
۱۹۰.....	۷. رابطه لذت و سعادت
۱۹۲.....	۸. نتایج
فصل پنجم: جایگاه اطلاعات و شفافیت در مطالعه اقتصاد اسلامی با رویکرد شناختی	
۱۹۵.....	با رویکرد شناختی
۱۹۷.....	۱. تعریف اطلاعات کامل و جایگاه آن در اقتصاد
۲۰۱.....	۲. تعریف شفافیت و ارتباط آن با اطلاعات کامل
۲۰۶.....	۳. رابطه رویکرد شناختی به اقتصاد با اطلاعات
۲۰۹.....	۴. آموزه‌های اسلامی و تحقق شفافیت در بازار
۲۰۹.....	۴-۱. عوامل زمینه‌ساز
۲۱۰.....	۴-۲. عواملی که جریان به موقع اطلاعات را به ارمغان می‌آورند
۲۱۵.....	۴-۳. عوامل جبرانی
۲۱۸.....	۵. نتایج
فصل ششم: دستاوردها	
۲۲۱.....	دستاوردها
۲۲۳.....	۱. دستاوردها
۲۲۷.....	۱-۱. معرفی عقلانیت فراگیر با توجه به مبانی معرفت‌شناسی
۲۳۰.....	۱-۲. معرفی عقلانیت فراگیر با توجه به مبانی انسان‌شناسی اسلامی
۲۳۴.....	۱-۳. جایگاه عقل و عقلانیت در تعیین ساختار منطقی بین معرفت‌های اقتصادی

- ۴-۱. مهم‌ترین قاعده رفتاری در رفتار عقلایی..... ۲۳۷
- ۵-۱. برهان معقولیت..... ۲۳۹
- ۶-۱. جایگاه شناختی لذت و سعادت..... ۲۴۱
- ۷-۱. اطلاعات و شفافیت..... ۲۴۵
۲. پرسش‌های اصلی و ارتباط دستاوردهای تحقیق با پاسخ به پرسش‌های اصلی..... ۲۴۷
۳. تحلیل شناختی از ماهیت ربا..... ۲۵۰
- کتابنامه..... ۲۸۱
۱. فارسی..... ۲۸۱
- عربی..... ۲۸۷
- مقالات..... ۲۹۳
۴. لاتین..... ۲۹۴
- فهرست آیات..... ۳۰۱
- نمایه..... ۳۰۵
- نمایه موضوعی..... ۳۰۹

پیشگفتار

در پرتو پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران، بار دیگر دین و معرفت دینی به‌ویژه تالیف متفلسفی اسلامی، به عنوان فکر و فرهنگ مترقی و نجات بخش آدمی، در عرصه حیات انسان معاصر ظاهر شد. تجدید حیات تعالیم و حیاتی و ارزش‌های اسلامی از منوی سبب بیداری و خودباوری ملت‌های مسلمان و احیای روح ستم‌سوز در آنان شد و از دیگر سو باعث نمایان‌تر شدن سست‌پایگی مسلک‌ها و مکاتب فکری بشری و نظام‌های مبتنی بر آنها گشت.

بایستگی تحقیقات دقیق و منسجم، نظر به ضروری و نوآوری درباره زیرساخت‌های اندیشه دینی و نظامات اجتماعی بهمین بر آن و ضرورت پرداخت علمی و روزآمد به حوادث واقع فکری، به فراهم‌سرايط کنونی و درخور این رستخیز عظیم و نیز لزوم آسیب‌شناسی در حوزه فرهنگ ملی و باورداشت‌های رایج دینی به منظور عرضه صحیح و دفاع معقول از اندیشه دینی و زدودن پیرایه‌های موهوم و موهون از ساحت قدسی دین و تبیین و عرضه صحیح و دفاع معقول از اندیشه دینی و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری اقشار تحصیل‌کرده و نسل جوان کشور، تأسیس نهاد علمی-پژوهشی و آموزشی، دانشگاهی و حوزوی محض و کارآمدی را فرض می‌نمود.

بر این اساس «پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی» به عنوان یک نهاد

علمی - فکری حسب الامر و بر اساس نظر رهبر فرهیخته انقلاب اسلامی آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و با تلاش فراوان حجت‌الاسلام والمسلمین علی‌اکبر رشاد در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد.

این پژوهشگاه دارای شخصیتی حقوقی، مستقل و در حکم نهاد عمومی و غیردولتی و غیرانتفاعی است که در قالب چهار پژوهشکده حکمت و دین‌پژوهی، نظام‌های اسلامی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی و دانشنامه‌نگاری دینی و همچنین مرکز پژوهش‌های جوان فعالیت می‌کند.

پژوهشکده نظام‌های اسلامی که مشتمل بر پنج گروه اقتصاد، فقه و حقوق، سیاست، اخلاق و مدیریت اسلامی است، به طور خاص با مطالعه نظامات اجتماعی، هدف‌های زیر را تعقیب می‌کند:

۱. کشف نظریاتی نظام‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، اخلاقی و مدیریتی اسلام.

۲. تحقیق و تبیین عالمانه‌مانی و مباحث اساسی نظامات اجتماعی اسلام و ارائه الگوهای کاربردی در قالب آ...

۳. آسیب‌شناسی نظری و کاربردی نظام جمهوری اسلامی ایران و مدرسانی به متولیان امور و بسترسازی برای تحقق کامل‌تر نظام‌های اسلامی؛

۴. تحقیق درباره مسائل مستحدثه بدوگانه‌گره‌گشایی در زمینه نیازهای نوپدای فقهی؛

۵. پاسخ‌گویی به شبهه‌های مطرح درباره فقه و نظام‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، اخلاقی و مدیریتی اسلام؛

۶. شناخت و نقد علمی مکتب‌ها و نظامات معارض.

تحقیق حاضر که نتیجه تلاش علمی محقق ارجمند جناب حجت‌الاسلام آقای دکتر علی‌اصغر هادوی‌نیا عضو هیئت علمی پژوهشگاه در گروه اقتصاد پژوهشکده نظام‌های اسلامی است، به موضوع درآمدی بر تحلیل اقتصاد

اسلامی با رویکرد شناختی می‌پردازد. رویکرد شناختی بر علوم شناختی متکی است. علوم شناختی حاصل

ترکیب چند شاخه از علم از جمله فلسفه ذهن و روان‌شناسی است. رویکرد شناختی به اقتصاد حاصل تعامل دو گستره از علوم بشری، یعنی علوم شناختی و اقتصاد است.

از سوی دیگر اقتصاد اسلامی، علمی است که در صدد تبیین رفتارهای واقعی انسان با تکیه بر آموزه‌های اسلامی می‌باشد. حال اگر بتوانیم چنین تبیینی را بر محوریت شناخت انجام بدهیم، در واقع توانسته‌ایم اقتصاد اسلامی با رویکرد شناختی را معرفی نماییم.

قیمت مهمی از مطالعات رویکرد شناختی به اقتصاد، درباره عقلانیت می‌باشد؛ بنابراین، یک راه برای معرفی اقتصاد اسلامی با رویکرد شناختی این است که بحث عقلانیت در اقتصاد اسلامی با دقت بیشتری مطرح شود.

بر خود فرض می‌کنیم که محقق محترم جناب حجت‌الاسلام آقای دکتر علی‌اصغر هادوی‌نیا، عضو هیئت علمی گروه اقتصاد و همچنین از نظارت علمی اعضای محترم شورای علمی گروه اقتصاد به‌ویژه ارزیابان محترم اثر جناب آقایان حجت‌الاسلام دکتر علیرضا قاسمی‌نیا و حجت‌الاسلام دکتر محمدنقی نظری‌پور که در به‌ثمر رسیدن این تحقیق ما را یاری داده‌اند و سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی که مسرولیت آماده‌سازی، انتشار و توزیع آن را بر عهده دارد، کمال تشکر و قدردانی نمود با ابراز نماییم.

گروه اقتصاد

پژوهشکده نظام‌های اسلامی